

- Üheks ebameeldivamaks kõrvaltoimeks on juuste väljalangemine, sellest tingitud kiilapäisus, karvakasvu hõrenemine peal või teistel kehaosadel (allopeetsia). Allopeetsiat ei tekita kõik keemiaravimid ning keemiaravi lõppedes juustekasv taastub.
- Keemiaravi mõjutab ka sugurakkude paljunemist ja küpsemist. Naistel võivad tekkida menstruatsioonitsükli häired või menstruatsioonid lõpevad, rasestumisvõime võib kaduda täielikult. Meestel väheneb spermarakkude arv seemnevedelikus, mis võib põhjustada lastetust. Keemiaravi ajal peab hoiduma rasestumisest, mistõttu peavad mõlemad partnerid kasutama tõhusaid rasestumisvastaseid ravimeid.

KEEMIARAVI

*Koostaja: dr. Julia Abubikirova
2013*

Keemiaravi e. kemoterapia on pahaloomuliste kasvujate (vähi) üks põhilisemaid ravivorme. Keemiaravis kasutatavaid ravimeid nimetatakse tsütostaatikumideks. Keemiaravimid takistavad kasvujarakkude kasvu või paljunemist, mille tulemuseks on vähirakkude surm. Keemiaravimite toime on suunatud kiiresti paljunevate ja kasvavate rakkude vastu, milleks on ka kasvujarakud.

Erinevad vähivormid on tundlikud erinevatele keemiaravimitele, seetõttu ravis kasutatakse erinevaid ravimeid või nende kombinatsioone. Mitme keemiaravimi kombinatsiooni nimetatakse keemiaraviskeemiks. Ühe ravimite manustamiskorda nimetatakse keemiaravikuuriks.

Sõltuvalt vähivormist või selle levikust organismis on keemiaravi eesmärkideks:

- tervistumine – sellisel juhul ravi eesmärk on haiguse täielik väljaravimine;
- kasvaja kontroll – vähileviku ja kasvu pidurdamine;
- sümptomite leevendamine (palliatiivne keemiaravi) – kasvajast tingitud valu, survetunne vähendamise või kõrvaldamise.

Keemiaravimite, nende kombinatsiooni, keemiaravikuuride arvu ja intervallide valik sõltub konkreetsest vähivormist, eelnevalt saadud keemiaravist, patsiendi üldseisundist ning kaasuvatest haigustest.

Kõige sagedamini manustatakse keemiaravimeid veenisiseselt, suukaudselt, lihasesiseselt süstina, nahaaluse süstina või lülisambakanalisse (intratekaalselt). Keemiaravimeid võib manustada ka arterisse (intraarteriaalselt), kõhuõõnde (intraabdominaalselt) või toopiliselt (nt. spetsiaalse nahakreemina teatud nahavähkide puhul). Tänapäeval kombineeritakse sageli keemiaravimeid nn. bioloogiliste ravimitega, mille toime on samuti suunatud kasvujarakkude vastu.

Keemiaravimid mõjutavad kõiki kiiresti paljunevaid rakke, milleks pole ainult vähirakud, vaid ka paljud organismi normaalsed rakud, mis paljunevad kiiresti: seedetrakti epiteelirakud, vererakud, karvafolliikli rakud, sugurakud. Sellest on tingitud enamasti keemiaravi kõrvaltoimetest: seedetrakti limaskestade haavandid, vererakkude vähesus, kiilaspäisus, menstruaaltsüklihäired ning spermarakkude vähesus seemnevedelikus.

- Kõige sagedasemaks keemiaravi kõrvaltoimeks on iiveldus ja oksendamine. Ühed keemiaravimid ei tekita iiveldamist ega oksendamist, teised aga võivad tekitada väga tugevat iiveldamist ja oksendamist. Seetõttu enne keemiaravi enamasti kasutatakse profülaktiliselt erinevaid iiveldusvastaseid ravimeid, mis enamasti juhtudel suudavad vältida keemiaravimite poolt esilekutsutud iiveldust ja oksendamist.
- Seedetrakti limaskestade epiteelirakkude paljunemine aeglustub keemiaravi ajal, mistõttu kogu seedetrakti limaskest muutub väga õrnaks ja põletikuliseks, võivad tekkida väikesed haavandid. Sellist limaskestade põletikku nimetatakse mukosiidiks. Suus ja söögitorus tekkinud haavandid võivad olla väga valulikke, seepärast võib neelamine ja rääkimine muutuda valulikuks. Kui haavandid tekivad peen- või jämesooles, võib tekkida kõhulahtisus ja kõhuvalu. Mukosiidi ennetamises ja ravis on väga oluline hoolikas suuhügieen (suuõõne sage loputamine kas spetsiaalsete desinfitseerivate lahuste, soolalahuse või kummeliteega).
- Veremuutused tulenevad keemiaravimite pärssivast toimest luuüdi keemiaravi ajal või selle järgselt väheneb või peatub vererakkude tootmine luuüdis. Erütrotsüütide (punaliblede) vähesus väljendub aneemias, mille sümptomiteks võivad olla väsimus, nõrkus, jõuetus, naha kahvatus. Vajadusel selle raviks kasutatakse erütrotsüütide suspensiooni (vere-) ülekandeid.
Leukotsüütide (valgeliblede), eeskätt neutrofiilsete granulotsüütide, vähesus veres vähendab organismi vastupanuvõime bakteritele ja seentele, mistõttu suureneb infektsiooni tekkimise oht. Infektsiooni tunnusteks võivad olla palavik, külmavärinad, enesetunde halvenemine, köha. Infektsiooni raviks kasutatakse antibiootikume või seenevastaseid ravimeid. Vajadusel neutropeenia kestuse vähendamiseks kasutatakse nn. kasvufaktorit, G-CSF (granulotsüütide kolooniaid stimuleeriv faktor). Trombotsüütide (vereliistakute) arvu vähenemisel veres võivad kergelt tekkida iseeneslikud veritsused (nt. igemetest, ninast, seedetraktist, kuseelunditest), nahale võib tekkida peenetäpilise lööbe. Raviks kasutatakse sellisel juhul doonorilt saadud trombomassi ülekandeid.